

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se

Södertörns högskolas remissvar över betänkandet SOU 2023:59 Ny myndighetsstruktur för finansiering av forskning och innovation och SOU 2023:19 Statlig forskningsfinansiering Underlagsrapporter (U2023/02898)

Övergripande synpunkter

Högskolan välkomnar utredningens uttalade ambition att minska administrationen för forskare och öka effektiviteten, men ser vissa risker med en allt för stark koncentration av resurserna. Högskolan vill peka på några områden som utredningen kunnat utveckla.

Positiva effekter

Högskolan stödjer utredningens (SOU 2023:59) förslag att göra organisationen tydligare för den som söker anslag och minska forskares administrativa börda. Högskolan stödjer också förslagen om nationell samordning för digital infrastruktur och organisation kring EU-ansökningar och internationalisering.

Enligt utredningen kommer den nya organisationen att ha stor påverkan på universitet och högskolor genom förenkling och effektivisering. Högskolan ser positivt på de möjliga besparingar detta innebär i frisättning av tid för forskare att bedriva forskning.

Det är, som också påpekas i utredningen, idag ett problem att basanslagen i stor utsträckning används för att täcka indirekta kostnader som uppkommer genom att flera finansörer inte ersätter dessa fullt ut. Södertörns högskolas delar slutsatsen i utredningens kapitel 8 att ökade basanslag är den lämpligaste lösningen på de problem som svensk forskning har idag.

Högskolan vill särskilt lyfta fram följande som kan ge positiva effekter av förslaget till ny myndighetsstruktur:

- ökade möjligheter för doktorander att söka medel och få hela forskarutbildningen finansierad (SOU 2023:59 s. 29)

- effektivare och mer förutsägbar forskningsfinansiering genom harmoniserad hantering av finansieringsvillkor och indirekta kostnader. Högskolan anser dock att denna fråga behöver utredas vidare.
- minskade administrativa kostnader genom bland annat att föreslagna myndigheter avstår från krav på samfinansiering från lärosätena (SOU 2023:59 s. 366)
- minskad administrativ börda för forskarna genom tydligare organisation för den som söker anslag, exempelvis en nationell organisation för EU:s program för forskning och innovation, inklusive Horisont Europa (SOU 2023:59 s 282).

Högskolan menar att förslagen bidrar positivt till att jämna ut nuvarande skillnader mellan lärosäten och gynnar förhoppningsvis starka miljöer på mindre lärosäten. Detta skulle även bidra till att stärka den mest högkvalitativa forskningen nationellt sett, snarare än de lärosäten som har resurser nog att samfinansiera projekt till den grad som krävs idag. Högskolan delar dock inte utredningens uppfattning att förslagen skulle leda till ett minskat behov av grants offices.

Risker och oklarheter

De områden där högskolan framför allt ser risker och hade önskat en mer utvecklad analys i utredningarna rör frågan om basanslagets storlek och vikten av att inte vissa forskningsområden missgynnas. Dessutom pekar flera av förslagen i riktning mot ökad politisk styrning.

Den av utredningen föreslagna modellen ska vara flexiblare och snabbt kunna möta nya behov vid kriser. Det är en lovvärd ambition men det bästa sättet att möta dessa behov är enligt högskolan höjda basanslag. Detsamma gäller argumentet att värna den fria forskningen. Högskolan instämmer således i utredarnas reflektion att balansen mellan basanslag och annan tillgänglig finansiering bör utredas.

Om den föreslagna modellen införs är det viktigt att den föreslagna Vetenskapsmyndigheten regleras i lag precis som Vetenskapsrådet i det nuvarande systemet, som säkrar stöd till grundläggande forskning av högsta kvalitet inom samtliga vetenskapsområden. Högskolan vill understryka vikten av att en ny modell inte missgynnar forskning inom humaniora och samhällsvetenskap och att värdet av tvär-/ mångvetenskaplig forskning hanteras. Här har exempelvis Formas och Forte varit aktörer som tydligt prioriterat en typ av forskning som nu riskerar att ges mindre utrymme.

Södertörns högskola vill peka på vikten att hålla isär olika typer av kunskapsproduktion. Forskning och innovation är inte samma sak, och vi menar att det är problematiskt att fokuset på innovation i SOU 2023:59 är större än fokuset på forskning. Grundläggande vetenskaplig nyfikenhet är kärnan i all betydelsefull kunskapsproduktion. Det är av största vikt att begreppen innovation och samverkan används på ett sätt som inte exkluderar vissa forskningsområden. Högskolan vill här till exempel lyfta fram vikten av social och kulturell innovation inom vilka områden man främst är riktad mot att finna innovativa lösningar på samhällsproblem av relevans för många människor och som skapar värde och ger effekter i samhället som inte alltid är kopplat till en direkt ekonomisk vinst.

Utredningen (SOU 2023:59) hade vunnit på en mer utvecklad analys av det nuvarande systemet. Det saknas en analys av vad i det existerande forskningssystemet (Vetenskapsrådet, Formas, Forte och andra sektorsmyndigheter) som fungerar, och vad som inte gör det. Det saknas också en analys av transaktionskostnaderna i det föreslagna systemet. Om förslagen innebär konsekvenser för fördelningen av forskningsmedel mellan olika ämnesområden bör en analys av detta efterlysas.

Högskolan ställer sig frågande till om vinsterna med reformen uppväger de kostnader och effektivitetsförluster som den föreslagna omorganisationen skulle innebära under flera år och som i förlängningen riskerar att slå mot forskningens kvalitet. Utredningen pekar förtjänstfullt på att det finns ett behov av långsiktig och banbrytande forskning, det vill säga forskning förknippad med stora risker. Men en ökad finansiering av sådan forskning kan dock komma till stånd redan inom ramen för det existerande systemet och kräver ingen omfattande organisationsreform.

Högskolan vill därför också lyfta frågan om ändå inte de positiva förändringar som föreslås skulle kunna genomföras även med nuvarande struktur och därmed undvika en resurskrävande omorganisation.

Specifika kommentarer kring de föreslagna myndigheterna

Vetenskapsmyndigheten

Södertörns högskola menar att det är viktigt att den föreslagnas myndighetens syfte tydligt ska vara att finansiera grundforskning, för att säkra dess essentiella roll i att kunna möta framtidens utmaningar. Det är också viktigt att fördelningen mellan dessa områden ses över och att forskning inom humaniora och samhällsvetenskap samt tvärvetenskap tillförsäkras en minst lika stor andel som tidigare.

Högskolan ser det som positivt att forskarsamhället får ett tydligt inflytande över myndighetens styrning och att den ges ansvar för finansiering av forskningsinfrastruktur och upprätthållande av en nationell struktur för digital infrastruktur för forskningsändamål.

Södertörns högskola förordar också mer medel till Vetenskapsmyndigheten. I förslaget ska den myndigheten endast få marginellt mer än Myndigheten för strategisk forskning. Det föreslås i utredningen att Myndigheten för strategisk forskning bör innefatta långsiktiga satsningar i högre utsträckning än vad dagens finansierare gör (SOU 2023:59 s. 317) och högskolan menar att det även bör gälla för Vetenskapsmyndigheten.

Högskolan anser att det föreslagna namnet Vetenskapsmyndigheten är olämpligt och ger felaktiga föreställningar om dess verksamhet. Myndigheten kommer inte att själv bedriva forskning, utan har framför allt till uppgift att fördela medel för sådan. Den forskning som finansieras kommer alltså att bedrivas av högskolor och universitet, vilka enligt HL 1 kap 2 § är landets egentliga "vetenskapsmyndigheter". Ett alternativt namn på myndigheten bör övervägas.

Myndigheten för strategisk forskning

Högskolan anser att det är ett bra förslag att nationella och professionella stödfunktioner, även kring Europeiska forskningsrådet, ERC (European Research Council), ska byggas upp inom myndigheten vilket gör att resurser kan frigöras.

Högskolan ser positivt på att det i utredningen framhålls att det är viktigt att Myndigheten för strategisk forskning ska genomföra långsiktiga satsningar.

Konsekvenserna vad gäller styrningen av de föreslagna myndigheterna behöver belysas tydligare. Exempelvis är det enbart i det föreliggande förslaget i SOU 2023:59 Vetenskapsmyndigheten som forskare har direkt inflytande över medelsfördelningen. Högskola anser att det är av nödvändigt att vetenskapssamhället ges inflytande över hur forskningsmedlen förmedlas även hos Myndigheten för strategisk forskning.

De så kallade portföljerna kommer att vara betydelsefulla inom myndigheten, det framgår dock inte tydligt hur de kommer att styras. Högskolan menar att det här finns en risk för att verksamheten huvudsakligen kommer styras av tjänstemän, tillsammans med representanter för företag, intresseorganisationer, andra offentliga organisationer. Detta, befarar högskolan, kan leda till att myndigheten bli relativt öppen för politisk styrning, vilket går emot principen om den fria forskningen.

Högskolan anser att det finns värden i att exempelvis Naturvårdsverket och Trafikverket har direktkontakt med forskare och det tillför något till deras respektive verksamheter. Det är möjligt att viss forskning som idag finansieras av är myndigheter kvalitetsmässigt skulle tjäna på att organiseras på annat sätt än idag, men argumenten för att flytta in all sådan forskning i en myndighet framstår inte som övertygande.

Innovationsmyndigheten

Södertörns högskola ser en del förvånande skrivningar i utredningen, som att Innovationsmyndighetens syfte delvis ska vara att utveckla statsförvaltningens funktionssätt (SOU 2023:59 s 24), samt att den nya strukturen uppges ge regeringen större möjlighet att styra riktningen på forsknings- och innovationspolitiken (SOU 2023:59 s. 27). Vi vill understryka vikten av att forskning även fortsatt ska vara fri kunskapsproduktion.

Innovationsmyndigheten ska tillhandahålla statlig finansiering till innovationsverksamhet i företag. Högskolan anser att det vore önskvärt om även innovationsverksamheten vid lärosäten tilldelas resurser i form av öronmärkt finansiering till alla lärosäten med innovationskontor.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis vill Södertörns högskola lyfta följande punkter:

- Vi är positiva till den minskade administration som förslaget skulle innebära: färre olika ansökningsprocesser för forskare och lärosäten, minskad central administrativ överbyggnad

- Balansen mellan fri, vetenskapligt motiverad grundforskning och strategisk/innovationsforskning riskerar att bli sned
- Finansieringsandelen för humaniora och samhällsvetenskaps måste säkras och bör öka
- Begreppet innovation bör vidgas och explicit inkludera social och kulturell innovation
- Forskarsamhällets inflytande över medelstildelningen behöver säkras inom alla föreslagna myndigheter

Vinsterna med förslaget står inte i proportion till de stora kostnader och effektivitetsförluster som alla omorganisationer innebär i förändringsfasen.